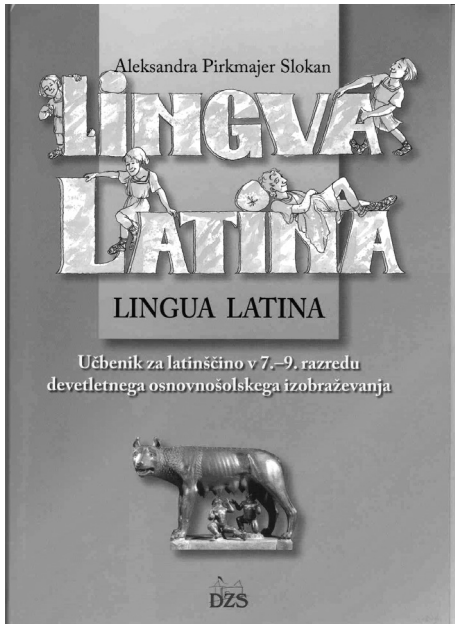

rokopisa Aristofanove komedije *Plutos*, v mislih preselil v svoja ne tako davna študentska leta, ko sem tudi sam mogel prisluhniti živahnim in vedno duhovitim razlagam profesorja Simonitija o teh in o še mnogih

drugih vprašanjih. Vesel sem, da je velik del te iskrivosti zdaj na voljo širši slovenski kulturni srenji.

Aleš Maver

Aleksandra Pirkmajer Slokan. *Lingua Latina: učbenik za latinščino v 7.–9. razredu devetletnega osnovnošolskega izobraževanja*. 3 zvezki. Ljubljana: DZS, 2007. [102; 86; 87 str.; priloge 32 str.]

Začnimo pričujočo recenzijo z nekaj podatki iz ozadja, ki njen predmet pomembno kontekstualizirajo. Pouk latinščine se je v programu devetletne osnovne šole ohranil kljub svoji pregovorni zahtevnosti in veliki konkurenci 'sodobnejših' predmetov, katerih namen je v večini primerov učence bolj kot ne razbremeniti. Še več, iz nekoč fakultativnega predme-

ta je latinščina v devetletki postala izbirni predmet in tako pridobila enakopraven položaj z vsemi ostalimi predmeti v tej skupini. To ji kljub prizadevanjem ni uspelo vse od leta 1958, ko je bila uzakonjena osemletna osnovna šola, v okviru katere ni bilo več predvideno redno poučevanje latinščine. Na prvi pogled bi tako lahko govorili o oživljenem zanimanju za pouk klasičnih jezikov, ki že na sistemski ravni prepoznava njihov vzgojno-izobraževalni pomen in jim vrača mesto, ki so ga nekoč že imeli. A dejanske razmere so daleč od prikazanih, saj so se zaradi zmanjšane števila ur (od 280 na 210) občutno spremenili učni standardi, pa tudi vzbujanje zanimanja za latinščino je danes še vedno v precejšnji meri v rokah njenih učiteljev, ki vztrajajo in kljub številnim organizacijskim in kadrovskim preprekam latinščino na osnovnih šolah poučujejo v obeh oblikah – kot izbirni in fakultativni predmet. Zato naj ne presenetijo podatki, da se je v šolskem letu 2002/03 v Sloveniji na osnovnih šolah latinščine učilo skupaj 715 učencev, v šolskem letu 2003/04 je bilo takih učencev 570, v šolskem letu 2004/05 pa 465 učencev, od tega večina v Ljubljani (in 2 šoli v Mariboru, 2 v Murski Soboti in 1 v Gornji Radgoni). V šolskem letu 2005/2006 se je latinščina poučevala le še na devetih šolah v Ljubljani, kjer

jo je spoznavalo okrog 337 učencev, medtem ko je statistika v tekočem šolskem letu 2007/08 še manj razveseljiva: latinščina se poučuje v glavnem v Ljubljani, kjer se jo uči le nekaj več kot 200 učencev. Kot kažejo podatki, število učencev, ki se v osnovni šoli učijo latinščino, iz leta v leto upada in je omejeno na ljubljansko regijo, pri čemer se zdi, da obstaja realna nevarnost, da bo latinščina polagoma izginila iz osnovne šole.

V takšnih razmerah torej pričanja svojo pot prvi sodobni slovenski učbenik *Lingua Latina*, ki je zasnovan posebej za osnovnošolski pouk latinščine. Ob tem se kar samo od sebe zastavlja vprašanje, ali je sploh smiselno napisati in izdati učbenik v razmerah, ko je število njegovih uporabnikov vsako leto nekoliko manjše. Odgovor na to vprašanje je preprost in zelo formalen: če je latinščina sestavni del osnovnošolskega pouka, potem potrebuje za njegovo uresničevanje ustrezne didaktične materiale. Čeprav se na prvi pogled zdi, da ta argument pravzaprav ne izpolnjuje vseh kriterijev veljavne argumentacije (kljub sprejemljivosti in umestnosti bi to utegnil biti nezadosten argument), pa nam branje učbenika pokaže, da so njegove razsežnosti tolikšne, da kriterij zadostnosti izpolnjujejo celo v širšem smislu, kot je zgolj ustreznost materialov za osnovnošolski pouk.

Najprej poudarimo, da gre za izvirno slovenski učbenik, ki je nastal kot rezultat dolgoletne prakse poučevanja latinščine v slovenskih osnovnih šolah, in da temelji na izboru materiala, ki je bil preizkušen pri velikem številu različnih generacij. Njegova vrednost je zato dvojna: na eni strani vsebuje preverjeno

učinkovite didaktične elemente in vsebine, ki so se kot taki izkazali pri učencih, medtem ko na drugi strani odseva razvoj slovenske didaktike klasičnih jezikov za osnovnošolski pouk v najširšem smislu. Temelji namreč na spoznanjih, ki so se v letih prenove pouka klasičnih jezikov izkazala za zelo koristna in pomembna za uspešno izvajanje pedagoškega procesa, obenem pa predstavljajo nezamenljivo sestavino v okviru širšega pedagoškega konteksta. Učbenik *Lingua Latina* je prilagojen posebnim okoliščinam osnovnošolskega poučevanja. Devetletna osnovna šola v okviru izbirnih predmetov med drugim dovoljuje, da lahko učenec vsako leto izbere drug predmet, kar pomeni, da triletno učenje latinščine ni nujno cilj, ki ga bo dosegel. Zato učbenik sestavljajo tri knjige, ki predstavljajo samostojne in vsebinsko zaključene razdelke, ter kot priloga še *index verborum*, ki vsebuje slovar vseh besed, slovnične liste, abecedni seznam avtorjev sentenc ter seznam slovničnih izrazov in kratic. Tak učbeniški komplet učencu osmišlja izbor latinščine kot izbirnega predmeta, četudi slednja v njegovem naboru ostane zgolj leto ali dve. Vsaka knjiga namreč predvideva znanje latinskega jezika in poznavanje antične kulture na določeni stopnji, ki ga je mogoče uspešno uporabljati zlasti v kontekstu medpredmetnih povezav ali sestavin uspešne komunikacije. A ker zgolj s tako omejenim poznavanjem posameznih vsebin ne bi bil dosežen temeljni cilj osnovnošolskega pouka latinščine, ki še vedno predvideva z učnim načrtom opredeljeno osnovno obvladovanje jezika, je v učbeniku v največji meri nakazana nujnost in

smiselnost poglobitve takšnega znanja z nadaljevanjem učenja latinščine v okviru predvidenih treh let učenja.

Nekoliko podrobneje si oglejmo strukturo učbenika. Njegovo didaktično izhodišče je približati učencem latinščino skozi predstavitev sistema njene slovnice ob tesni navezavi na kulturno-civilizacijske vsebine, ki naj latinščino prikažejo kot del jezikovne rabe tako v historičnem kot sodobnem kontekstu. V treh knjigah je tako snov predstavljena najprej v treh uvodnih poglavjih (posvečena so latinskemu jeziku v najširšem smislu) in nato v obliki 21 lekcij (prva knjiga vsebuje 8, druga 6 in tretja 7 lekcij), ki so tematsko primerno raznolike in samostojne enote, predvsem pa v obravnavi snovi izpolnjujejo didaktično načelo postopnosti. Vsaka od 21 lekcij je razdeljena na dva obsežna dela, na učni oziroma vsebinski del in vaje. Vsebinski del vedno sestavljata najprej uvodno besedilo v latinščini, ki tudi tematsko določa vsako lekcijo, ter niz izvirnih antičnih sentenc. Koristen učni pripomoček, ki olajša razumevanje in prevajanje teh besedil, je priročen slovarček novih besed v obliki stranskih opomb. Sledi poglavje *Ars grammatica*, kjer so tako v obliki pojasnil kot v razpredelnicah nazorno predstavljene slovnične vsebine, ki naj bi jih učenci v vsaki lekciji obvladali. Slovničnemu delu je vsakič dodano poglavje, v katerem je podrobneje predstavljena tema, ki jo lekcija obravnava: na kratko so predstavljeni bodisi rimski literarni ustvarjalci, pomembni državniki, zgodovinski dogodki ali posamezni segmenti antičnega družbenega in kulturnega življenja. Tako denimo v 11. lekciji najprej v obliki dialoga

spoznamo zgodbo o učencu Lukiju, ki je doma pozabil učne pripomočke. Nato v poglavju, ki sledi slovničnim vsebinam, več izvemo o različnih podlagah, ki so jih v antiki uporabljali za pisanje, o antični kulturi branja in fenomenu javnih in zasebnih knjižnic, na koncu pa nam avtorica predstavi še nekaj znamenitih rimskih proznih piscev. Nadvse koristna so tudi vprašanja o primerjavi med antičnimi in sodobnimi knjižnicami, ki antično tematiko primerno aktualizirajo in tako v učencih vzbujajo aktiven odnos do antike.

Omenili smo že, da drugi del vsake lekcije obsega samostojno poglavje, namenjeno vajam. Te so zelo raznolike in učencem omogočajo utrjevanje na novo pridobljene snovi. Didaktično učinkovito je zlasti načelo, da posamezne vaje ne vsebujejo prevelikega števila primerov in da je na voljo več tipov vaj, ki ustrezajo taksonomskim ravнем glede na vrste znanja (po Bloomu: poznavanje, razumevanje, uporaba, analiza, sinteza in vrednotenje). Posebej zanimive so naloge, ki učencem približajo latinščino kot živ, pogovorni jezik in osvetljujejo njeno prisotnost tudi v današnjem času: v epigrafskem kotičku lahko učenci berejo in analizirajo ohranjene antične napise, v okviru latinščine za vsakdanjo rabo spoznavajo etimologijo in različne ter še danes uporabne fraze, naravoslovni kotiček jim odkriva strokovne termine s področja kemije, medicine, botanike ter jih tako navaja na učenje novih (sodobnih) latinskih besed in širi njihovo splošno znanje.

Ker je v tako kratki oceni premalo prostora, da bi predstavili vsako lekcijo posebej, si oglejmo vsebino učbenika z vidika kvantitativne obravnave

slovnčnih in kulturno civilizacijskih elementov. Prva knjiga, namenjena prvemu letu učenja, je posvečena spoznavanju z latinščino v najširšem smislu, od njenih izvorov do vplivov v sodobnih jezikih, medtem ko so slovnčne vsebine omejene na osnove glasoslovja in oblikoslovja, natančneje na prvi dve sklanjatvi in spregatvi (le prezentove aktivne oblike). Druga knjiga, ki je predvidena za drugo leto učenja, latinščino tesneje naveže na antično književnost; v okviru slovnice učencem predstavi tri nove glagolske čase (imperfekt, futur I in perfekt), uvede nekaj zaimkov (osebni in svojilni zaimki) in novih sklanjatev (4. in 5. sklanjatev) ter raven slovnčnega znanja dviguje s predstavitvijo posameznih skladenjskih prvin (vprašalnih in nikalnih stavkov ter sklonoslovja). Tretja knjiga, s katero se osnovnošolsko učenje latinščine zaključuje, predstavi razvoj in položaj latinščine v poznejših obdobjih ter v obliki prirejenih izvirnih besedil obravnava nekaj pomembnejših imen iz antične književnosti. Poznavanje slovnčnih zakonitosti se v tretji knjigi sklene z obravnavo kompleksnejših oblikoslovnih vzorcev (3. in 4. spregatev ter 3. sklanjatev v celoti), razširjeno je poznavanje zaimkov, predstavljene so tudi pasivne konstrukcije in deponentniki. Med slovnčnimi vsebinami najdemo v tretji knjigi še dva dodatna glagolska časa (futur II in pluskvamperfekt), pa tudi glagolski naklon in v njegovem okviru vse konjunktive kakor tudi nekaj še zahtevnejših oblikoslovnih in skladenjskih elementov, kot so najrazličnejše oblikoslovne izjeme in stavčne konstrukcije.

Jezikovni del učbenika obsega pregled latinske slovnice tako rekoč

v celoti in bralci, ki imajo izkušnje s poučevanjem latinščine na osnovnošolski ravni, vedo, da je danes ob vseh omejitvah tolikšno količino jezikovnih elementov nemogoče obravnavati. Tudi učni načrt ne predvideva seznanitve z vsemi slovnčnimi vsebinami, ki so predstavljene v učbeniku, nasprotno, obvladovanje slovnčnih vsebin je v osnovni šoli skraćeno na minimum. Prav to bi utegnil biti glavni ugovor, ki se nanaša na uporabnost in koristnost te plati učbenika. Kajti če učencem ni treba poznati vseh oblikoslovnih in skladenjskih prvin, ki jih najdejo v učbeniku, kakšna je njihova vloga v okviru osnovnošolskega pouka?

Odgovor bi lahko iskali v dveh smereh. Prva je povezana s temeljnim izhodiščem učbenika, ki osnovnošolski pouk latinščine neločljivo povezuje z antično civilizacijo in njenimi pisnimi viri. Ker je slednje nemogoče poenostavljati do te mere, da bi jih lahko prilagodili zelo omejenemu poznavanju jezikovnih zakonitosti latinščine na osnovnošolski ravni, bi bilo posamezne elemente treba pogosto pojasnjevati v obliki sprotnih opomb. Veliko število takšnih opomb bi samo po sebi zmanjšalo njihovo funkcionalnost, prav tako bi bilo treba ponavljajoče se elemente pojasnjevati vsakič, ko bi se pojavili v besedilih. Zato se je avtorica raje odločila za strukturiran in shematičen pristop k predstavitvi slovnčne ureditve latinskega jezika, pri čemer je vse za osnovno šolo nepredvidene slovnčne vsebine v vsakem poglavju posebej označila. Koristnost takega pristopa je mogoče utemeljiti zlasti s sledečim argumentom: ker poznavanje vseh pravil in zakonitosti

latinščine v osnovni šoli ni obvezno, je mogoče vse dodatne vsebine izpustiti, hkrati pa se jih da brez težav pojasniti, kadar učenci nanje naletijo v besedilu. Drugi odgovor na vprašanje, ali je predstavitev celotnega ustroja latinskega jezika smiselna, je možno iskati zunaj konteksta osnovnošolskega poučevanja latinščine. Učbeniški komplet je namreč prav zaradi slovničnih vsebin, ki jih obravnava v celoti, uporaben tudi za samostojno učenje ali ob primerni dopolnitvi morda celo za skrajšane module na višjih ravneh poučevanja klasičnih jezikov.

Posebno pohvalo zaslužijo že omenjene kulturno-civilizacijske vsebine, ki so obravnavane vzporedno s slovničnimi prvini in katerih izbor in predstavitev pomenita pravo prelomnico v učnih vsebinah, namenjenih osnovnošolskemu poučevanju latinščine, kot ga poznamo zadnjih 15 let. Do sedaj so učitelji za pouk uporabljali starejše učbenike, ki tesnih povezav med učenjem jezika in kulturno-civilizacijskimi vsebinami niso posebej poudarjali, obenem pa so za to, da bi učence čim bolj navdušili za latinščino, morali sami pripravljati množico lastnih materialov. Učbenik *Lingua Latina* je zaradi bogatega izbora najrazličnejših tem učencem daleč najbolj prijazen v informativnem smislu, za učitelje pa nadvse dobrodošla pomoč pri iskanju ustreznih nejezikovnih vsebin in njihovi implementaciji v jezikovni pouk. Vsebine, ki pokrivajo široko polje antične kulture in ne podcenjujejo učencev s pretirano posplošenimi interpretacijami, obsegajo tako kulturno in literarno zgodovino kot tudi zgodovino v ožjem pomenu besede.

Posebej veliko pozornost avtorica posveča vsakdanjemu življenju v Rimu, državnim in pravnim družbenim ureditvi, pa tudi posameznim znamenitim osebnostim iz različnih obdobij rimske zgodovine. V tovrstnih vsebinskih dopolnitvah lahko zasledimo prizadevanje za razumljiv in zgoščen prikaz, ki učencem na zanimiv način predstavlja 'duha antike', obenem pa jih z navajanjem primerne strokovne literature in sodobnih medijev (poseben portal *Vedež*, ki vsebuje dodatna pojasnila in vaje) spodbuja k nadaljnjemu samostojnemu raziskovanju.

Še nekaj besed o zunanji podobi in grafični ureditvi besedila. Učbenik *Lingua Latina* odlikuje barvita zunanja podoba, ki je značilna za literaturo, namenjeno mlajšim uporabnikom (gotovo pa bo razveselila tudi starejše). Vse tri knjige in priloga se po barvi ločijo druga od druge in so spravljene v lični mapi. Prednost takšnega barvnega ločevanja je zlasti v tem, da učenci takoj vedo, katera knjiga je namenjena za posamezno leto učenja, in k pouku prinašajo le slednjo, medtem ko ostali dve knjigi in priloga ostajajo doma, spravljene v mapi. Tako potrebščine za pouk latinščine dodatno ne obtežujejo šolskih torbic, ki jim strokovnjaki pogosto očitajo, da so pretežke. Toda resnična vrednost zunanje podobe učbenika se skriva v njegovem bogatem slikovnem gradivu, ki spremlja besedilo. Veliko je ilustracij, napisov, ki na najrazličnejše načine nagovarjajo učence, številne so fotografije, ki jih spremljajo umestni komentarji in vsebinsko dopolnjujejo besedilo. Pomembne so zlasti zato, ker prikazujejo najrazličnejše antične arheološke najdbe zlasti s področja Slovenije in na ta način

učencem odkrivajo njeno kulturno in zgodovinsko bogastvo ter neločljivo povezanost z antično civilizacijo. Na drugi strani pa je vzgojna vrednost fotografskega materiala tudi v tem, da si učenci lažje predstavljajo življenje v tako oddaljeni preteklosti, ki je obenem tesno povezana z jezikom, s katerim se podrobneje spoznavajo. Oblikovna ureditev učbenika je prav tako pestra: besedilo je zgledno urejeno, veliko je grafičnih izpostavitvev, ki so zelo raznolike (potemnitev, ležeči tisk, različne vrste in barve pisav) in zato morda bralca lahko nekoliko zmedejo. A njihova raba je dosledna, tako da se jim je mogoče privaditi.

Učbeniku bi morda kdo lahko očital, da je za osnovnošolski pouk preobširen in da po nepotrebnem

presega potrebe učnega načrta. To lahko deloma drži, a po drugi strani prav tak, kot je, učiteljem daje popolno avtonomijo in omogoča izbire, ki so pogojene s številom ur, namenjenim pouku latinščine, pa tudi z različnimi skupinami učencev, ki pouk obiskujejo. Ker so razmere, v katerih se latinščina na osnovni šoli poučuje, nadvse raznolike in nepredvidljive, bi za učbenik lahko obveljalo reklo: bolje preveč kot premalo.

Dobili smo torej učbenik, ki je daleč najprimernejši za sodobni pouk latinščine na osnovnošolski ravni; sedaj si lahko želimo le še to, da bi število njegovih uporabnikov pričelo naraščati.

Janja Žmavc